

ХАРАКТЕРИСТИКА РЕСУРСНО-ФУНКЦІОНАЛЬНОГО ПІДХОДУ ДО ОЦІНКИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ

Визначено необхідність проведення оцінки економічної безпеки підприємств як основи забезпечення ефективного використання наявних ресурсів, порядок проведення оцінки за ресурсо-функціональним підходом. Оскреслено основні негативні впливи на кожну з функціональних складових економічної безпеки підприємств, визначено основні показники оцінки рівня забезпечення економічної безпеки підприємства.

Ключові слова: оцінка, функціональні складові, функціонально-ресурсний підхід.

З огляду на ситуацію, що склалась у країні на сьогоднішній день питання забезпечення економічної безпеки підприємств стає одним з найважливіших. Задля захисту власних економічних інтересів, утримання конкурентних позицій, протистояння негативним впливам зміни цін на необхідні ресурси, валютним коливанням, протиправним діям конкурентів українські підприємства змушені адаптуватись до умов політичної та соціально-економічної нестабільності і вести пошуки адекватних рішень захисту економічної безпеки і шляхів зниження загроз функціонування.

Виникає потреба у своєчасному попередженні, подоланні цих загроз і компенсації негативного впливу від їх дії. Для забезпечення економічної безпеки підприємств актуальною стає проведення збалансованої та вчасної оцінки кожної з її складових: фінансової, правової, технологічної, інформаційної, кадрової, економічної та силової.

Стабільність функціонування підприємства, висока ефективність фінансово-комерційної діяльності, безпека персоналу, мінімізація втрат у кризовий період становить особливо важливими цілями для підприємства. Саме тому аспект реалізації економічної безпеки підприємств з обов'язковою оцінкою використання наявних ресурсів підприємства відповідно до функціональних складових економічної безпеки потребує значної уваги.

Питання оцінки рівня економічної безпеки підприємства за ресурсо-функціональним підходом досліджувалось у працях Андрощук Г.А., Архипова А., Баравовського О.І., Груніна О., Забродського В., Іларіонова А., Крайнєва П.П., Сенчагова В.К., Шкарлет С.М. та ряду інших науковців. Оптимально проведена оцінка кожної зі складових економічної безпеки дозволить забезпечити стійкість підприємства до негативних впливів, збереження технологічного прогресу, конкурентоздатності як на внутрішньому, так і зовнішньому ринках, активізації економічного росту.

Оцінювання рівня економічної безпеки підприємства за ресурсо-функціональним підходом полягає у здійсненні оцінки стану використання ресурсів підприємства за відповідними показниками. При цьому в якості ресурсів розглядаються фактори, що використовуються власниками та менеджерами підприємства для виконання цілей підприємницької діяльності.

© М.С.Лисенко, 2009

The necessity of carrying out the valuation of economic safety of enterprises as a basis of providing an efficient using of available resources and the resource and functional arrangement of providing the valuation approach are determined. The main negative influences on each functional component of economic safety is traced a line round, the main indexes of valuation of level of providing of economic safety of enterprises are determined.

Key words: valuation, functional components, resources and functional approach.

Структура ресурсів у контексті проблеми формування та активізації стану економічної безпеки підприємства включає ресурси капіталу, персоналу, інформації та технології, техніки та обладнання, прав і відповідає кожній із складових економічної безпеки підприємств — фінансовій, техніко-технологічній, інформаційній, кадровій, правовій, екологічній та силовій. Найбільш ефективне використання ресурсів, необхідних для виконання цілей, досягається шляхом попередження загроз негативних впливів на економічну безпеку підприємства і досягнення безпеки кожної з складових.

Фінансова складова економічної безпеки характеризує конкурентні позиції підприємства, його фінансову стабільність, відносини з партнерами, перспективи розвитку та успіх діяльності взагалі. Зниження фінансової стійкості, підвищення кредиторської та дебіторської заборгованості, порушення платоспроможності, зниження ліквідності свідчать про її порушення ефективної реалізації фінансової безпеки підприємства. Під час здійснення оцінки поточного рівня реалізації фінансової складової економічної безпеки проводять аналіз звітних фінансових документів, що розкривають результати роботи підприємства [1]. Далі проводиться оцінка конкурентного стану підприємства на ринку шляхом визначення частки ринку, рівня застосовуваних технологій і менеджменту, оцінюється стан ринку цінних паперів підприємства через аналіз курсу акцій, перелік операторів та інвесторів цінних паперів тощо.

Оцінка техніко-технологічної складової економічної безпеки підприємств є пріоритетною для виробничих підприємств, пов'язана з формуванням конкурентоспроможності продукції та рівнем технологічного потенціалу підприємства, ступеня його захищеності. До уваги приймаються негативні дії, спрямовані на підрив технологічного потенціалу, порушення технологічної дисципліни, моральне старіння техніки та технологій на підприємстві, які негативно впливають на забезпечення техніко-технологічної безпеки підприємства. Для попередження згаданих впливів необхідним є проведення контролю технологічної дисципліни, удосконалення існуючих та впровадження ефективніших технологій, моніторинг винаходів в межах підприємства, у межах галузі, стимулювання розробок та досліджень на підприємстві. Оцінюючи дану складову еко-

номічної безпеки підприємства доцільно визначати рівень прогресивності технологій, рівень прогресивності продукції та рівень технологічного потенціалу. Розрахунок даних показників визначається як співвідношення загальної кількості сучасних технологій, прогресивної продукції, технологічних та технічних рішень на рівні винаходів до їх загальної кількості на підприємстві відповідно.

Головними негативними впливами на кадрову безпеку як основу забезпечення високого кадрового та інтелектуального потенціалу підприємства є звільнення провідних висококваліфікованих працівників, зниження частки інженерно-технічних та наукових кадрів у загальній кількості працівників, зниження рівня освіти працівників.

Встановлення рівня кадової безпеки підприємства може бути здійснено за допомогою наступних коефіцієнтів: плинності працівників високої кваліфікації (відношення кількості працівників, що звільнених до загальної кількості працівників даної кваліфікації), питомої ваги інженерно-технічних та наукових працівників (відношення їх кількості до загальної кількості працівників на підприємстві), показник раціоналізаторської активності (відношення кількості винаходів у перерахунку до кількості інженерно-технічних працівників або до загальної кількості працівників підприємства), показник освітнього рівня (відношення кількості осіб, які мають вищу освіту відповідно профілю підприємства до загальної кількості працівників).

Загрозами правовій безпеці можуть виступати недостатня правова захищеність інтересів підприємства у діловій документації, низька кваліфікація працівників юридичної служби, порушення юридичних прав підприємства та його працівників, розголошення комерційної таємниці, порушення норм патентного права.

Процес оцінки правової складової економічної безпеки здійснюється за допомогою розрахунку коефіцієнта співвідношення втрат підприємства внаслідок порушення трудових норм до загального розміру втрат, яких вдалося уникнути за рахунок роботи юридичної служби. Якщо втрат немає, то підприємство характеризується абсолютною правовою безпекою.

Негативні впливи на екологічну безпеку підприємства зводяться до загрози здоров'ю працівників підприємства, зниження прибутку за рахунок великих екологічних штрафів та платежів, зниження конкурентоспроможності підприємства та продукції, підрив іміджу підприємства.

Оцінка рівня екологічної безпеки підприємства може бути реалізована шляхом порівняння концентрації забруднюючих речовин з гранично дозволеною концентрацією згідно нормативних документів. Відповідно до даного критерію порівняння розрізняють такі рівні екологічної безпеки як абсолютна, нормальні екологічна безпека, нестійкий екологічний стан та критичний екологічний стан.

Рівень інформаційної складової економічної безпеки визначається вагою неточної, неповної, суперечливої інформації, яка використовується у процесі прийняття управлінських рішень, у загальному обсязі інформації відповідними коефіцієнтами точності, повноти та суперечливості [2].

Інформаційно-аналітичною службою спільно із службою безпеки здійснюється аналіз надійності і достовірності отриманої інформації, збір, накопичення,

систематизація і збереження інформації, захист інформації від несанкціонованого доступу, підтримка зв'язків із діловими партнерами та широкими верстами населення.

До головних негативних впливів на силову безпеку підприємства належить фізичні та моральні впливи, спрямовані на керівництво, провідних спеціалістів підприємства з метою завдання шкоди їхньому здоров'ю, а також репутації та моральному стану, що є загрозою нормального функціонування підприємства, негативні впливи, які наносять шкоду майну підприємства, загрозу зниження вартості його активів та втрати економічної незалежності, у тому числі доступ до конфіденційної інформації підприємства, промисловий шпіонаж, дезінформація, знищення інформації та ін. Уникнення перелічених впливів можливе шляхом забезпечення фізичного захисту керівників підприємства, організації пропускного режиму, охорони будівель та споруд, лінійного зв'язку і обладнання, захисту секретності документів і матеріалів, забезпечення безпеки в екстремальних умовах, надання консультацій і навичок персоналу щодо розпізнавання небезпек та заходів самозахисту є функціями служби безпеки підприємства. Рівень силової складової економічної безпеки визначається методом експертних оцінок.

Первинний ідентифікатор оцінки потенціалу економічної безпеки підприємства фахівцями [1] пропонується оцінювати на підставі визначення сукупного критерію через зважування і підсумовування окремих функціональних критеріїв:

$$k_{ses} = \sum_{i=1}^n k_i d_i, \quad (1)$$

де k_{ses} — величина окремого критерію за i-ю функціональною складовою, d_i — питома вага значущості i-ї функціональної складової, n — кількість функціональних складових економічної безпеки підприємства.

Після розрахунку впливу функціональних складових на зміну сукупного ідентифікатора потенціалу економічної безпеки здійснюється функціональний аналіз заходів з організації забезпечення необхідного рівня економічної безпеки за окремими складовими. Оцінювання ефективності діяльності відповідних структурних підрозділів підприємства з використанням даних про витрати на запобігання можливому негативному впливу на економічну безпеку та про розміри заподіяної шкоди дає об'єктивну ідентифікацію результативності діяльності всіх структурних підрозділів підприємства за певною функціональною складовою.

Висновки. Основою стану економічної безпеки підприємства та головним елементом активізації процесу формування такого стану підприємства є механізм забезпечення збалансованого та безперервного розвитку, що досягається за допомогою використання всіх видів ресурсів і підприємницьких можливостей найбільш ефективного їх використання для стабільного функціонування та динамічного науково-технічного та соціального розвитку, запобігання внутрішнім та зовнішнім впливам. Саме тому виникає необхідність у здійсненні оцінки рівня забезпечення кожної із складових економічної безпеки з обов'язковим аналізом загроз.

ЛІТЕРАТУРА

1. Валуев Б.И. Возможность углубления интеграции данных оперативного и бухгалтерского учета в основных центрах угроз экономической безопасности

предприятий/Б.И.Валуев, А.И.Паламарчук // Тр.Одесского политех.ун-та: Научн. и произв.-техн.-соб. потехн. и естеств. наукам. — Вып.2 (11). — Одесса, 2000. — С. 218 — 221.

2. Шкарлет С.М. Первинні засади структурної моделі економічної безпеки підприємства // Сіверянський літопис, 2006. — № 1 (67). — с. 124—130

Надійшла до редколегії 15.03.09 р.

УДК

О.Л. Лук'янов,
Н.М. Салатюк, к. е. н., доц.

ГУМАНІТАРНА ІНТЕРВЕНЦІЯ В МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ

Сьогодні проблеми захисту прав людини приваблюють все більше уваги. Гостро постає питання “силового захисту прав людини”, зокрема, гуманітарної інтервенції. Дане поняття спричиняє серйозні розбіжності між правовими доктринами та практикою держав, наслідком яких є значне зниження ефективності міжнародної реакції на погрози миру та стабільноті.

Ключові слова: міжнародне право, права людини, загроза миру, гуманітарна інтервенція

Нестабільність сучасного світу давно вже стала очевидною. Світова спільнота намагається боротися із десятками загроз різних типів. Ефективність такої боротьби є перемінною. Об’єктивною причиною цього є утворені після Другої Світової війни світові політична і правова системи. Їх утворення мало на меті не допустити наступної світової війни, забезпечити підтримання міжнародного миру і безпеки, міжнародну співпрацю, захист прав людини [1]. Вказані системи своє завдання за великим рахунком виконали — нової світової війни не сталося. Однак, вони виявилися неготовими до швидких змін в разі виникнення загроз нового типу.

Такі дії неодноразово визнавалися загрозами миру і безпекі — на рівні ООН [2]. Занадто часто світова спільнота, діючи запропонованими 50 років тому методами, не могла досягти належної швидкості та переконливості своєї реакції на подібні події, зокрема на вчинення геноциду. Тому виникла доктрина гуманітарної інтервенції, яка проголошує можливість однієї держави здійснювати військову інтервенцію на територію іншої заради порятунку громадян країни місця проведення операції. Ця доктрина була використана представником Бельгії у Міжнародному Суді ООН з метою вирівняння участі Бельгії у застосуванні сили проти Югославії [3]. Тоді Суд мав нагоду чітко визнати або відкинути її законність. Але справи про використання сили проти Югославії були закриті з інших причин, залишаючи питання законності гуманітарної інтервенції відкритим. На даний момент світ не знає “чистого” приклада застосування доктрини гуманітарної інтервенції — такої операції, яка була б здійснена ефективно, та вчасно. І найголовніше — була б сприйнята міжнародною спільнотою, отримавши справжнє, а не спірне визнання.

Зазначена доктрина в світі сприймається по-різному. Сильніші країни визнають її, нагадуючи про обов’язок захищати життя людей за всяку ціну. Слабші (і не тільки) вважають гуманітарну інтервенцію втручанням у внутрішні справи і порушенням суверенітету. Глибокий її аналіз в Україні був здійснений, зокрема, в дисертаційних дослідженнях О.О. Мережка, В.І. Мотиля.

© О.Л. Лук'янова, Н.М. Салатюк, 2009

Today the problems of human rights protection attract more and more attention. The question of the “forceful protection of human rights” is of the utmost importance, especially the question of humanitarian intervention. This concept causes considerable differences between legal doctrines and state practice, resulting in significant decrease of the effectiveness of international reaction to the threats to peace and stability.

Key words: international law, human rights, threat to peace, humanitarian intervention.

Актуальність даного дослідження визначається великою кількістю внутрішніх конфліктів у світі, їх особливою жорстокістю, їх загрозою регіональній стабільноті та міжнародній безпеці, можливістю розв’язання таких конфліктів шляхом зовнішньої інтервенції.

Новизна дослідження полягає в аналізі бачення гуманітарної застосування сили з метою захисту прав людини, в т.ч. політики “Відповідальності по захисту”

Метою даної статті є огляд теорії та практики, що склалася в сфері гуманітарної інтервенції, завданням — вироблення загальних рекомендацій з даного питання.

Правове регулювання найважливіших питань міжнародних відносин здійснюється в рамках Організації Об’єднаних Націй, головним документом якої є її Статут. Головним досягненням ООН варто вважати створення системи міжнародної безпеки, яка, незважаючи на ряд відвертих провалів, значно стабілізувала ситуацію у світі і не допустила Третьої Світової війни.

Одним з найголовніших аспектів даної системи став намір чітко визначити право держави на застосування сили. Згідно Статуту ООН, застосування сили (військова операція) допускається: при індивідуальній (ко-гуманітарної) самообороні, в разі відповідного рішення Ради Безпеки ООН, проти держав-учасниць Осі в Другій Світовій війні (ніколи не використовувалось). Статут додатково встановив принцип незастосування сили або погрози силою в міжнародному праві [1]. Але така позиція (навіть за умови чіткого її дотримання) не відповідає загрозам сучасного світу.

Однією з загроз такого типу є масові порушення прав людини. На сьогодні слова “порушення прав людини” вже сприймаються буденно, оскільки в тій чи іншій формі кожен з нас стикається з ними кожного дня. Але порушення прав людини можуть бути дуже різними, наприклад, набувати форми геноциду або етнічних чисток.

В останній час виразно постало питання захисту цивільного населення від цілеспрямованого або неконтрольованого насильства в зонах нестабільноті. Держава в будь-якому випадку має забезпечувати безпеку всіх осіб (своїх та іноземних громадян, осіб без грома-